

Emanuel Beška

Dobytie Sudánu vojskami Muhammada 'Alího (1820–1824)¹

Abstract

This paper deals with two Turco-Egyptian expeditions sent to Sudan by the Egyptian vice-roy Muhammad 'Alí Pasha at the turn of the second decade of the 19th century. The first one was commanded by his son Ismáčil Kámil Pasha and conquered the Kingdom of Sinnár. The second campaign was led by his son-in-law Muhammad bey Khusraw ad-daftardár and captured Kordofán. After the revolt of the riverine tribes was brutally suppressed Sudan became an Egyptian colony. However, the main goals of the expedition – to acquire large quantities of gold and to build a modern army from black slaves – did not materialize.

Key words: conquest of the Sudan, Funj Kingdom, Ismáčil Kámil, Muhammad 'Alí, Muhammad bey Khusraw, Sudan, Turco-Egyptian expedition

1) Štúdiá bola vypracovaná v rámci grantu VEGA 2/0141/12 a s podporou Štipendia Husovy Nadace a Nadácie UPJŠ.

1. Úvod

Štúdia sa venuje priebehu postupného dobývania Sudánu vojskami Muhammada 'Alího v rokoch 1820–1824. Do Sudánu boli vyslané dve výpravy, prvá vedená Ismáčilom pašom ovládla povodie Nílu a podmanila si Fundžské kráľovstvo. Druhá, na čele s Muhammadom bejom Chusrawom, sa zmocnila Kordofánu. Napriek povstaniu, ktoré sa rozohorelo na jeseň 1822 v krajine Džacalíjún a centrálnych oblastiach Fundžského kráľovstva, turkoegyptský² režim sa v Sudáne pomocou krvavých represálií udržal. Ovládnutie Sudánu Muhammadom 'Alím predstavuje najvýznamnejší zlom v novovekých dejinách tejto krajiny. Začlenenie Sudánu pod egyptskú nadvládu malo pre jeho obyvateľov ďalekosiahle dôsledky. Bez znalosti priebehu výpravy a dejín turkoegyptského režimu nie je možné porozumieť súčasným dejinám Sudánu ani aktuálnym udalostiam vrátane nedávneho rozdelenia krajiny na Sudán a Južný Sudán, ku ktorému došlo v polovici roka 2011.

Touto témou sa zaoberal v dvoch štúdiách Arthur E. Robinson pred necelým storočím (1925 a 1926). Odvtedy nebol priebeh dobývania Sudánu podrobne spracovaný. V štúdiu sa opierame predovšetkým o primárne pramene – al-Džabartího kroniku, zápisky cestovateľov a účastníkov výpravy a tiež sekundárnu literatúru západnej ako aj arabskej proveniencie (Hill, Spaulding, Robinson, Holt, O'Fahey, al-Qaddál a pod.).

2. Egypt na začiatku 19. storočia

Egypt na prelome 18. a 19. storočia prešiel veľkými premenami, ktorých kalatyzátorom bola Napoleonova výprava (1798–1801). Francúzov síce z Egypta zakrátko vytlačili britské a osmanské vojská, avšak situácia sa po ich odchode už nevrátila do starých kolají. Mamlúcka moc bola silno otrávená, čo využil veliteľ osmanských albánskych jednotiek

Muhammad 'Alí.³ Napokon sa v roku 1805 stal osmanským miestodržiteľom a do roku 1812 sa mu postupne podarilo eliminovať všetky vnútorné hrozby.⁴

Nový vládca rýchlo pochopil, že pokiaľ sa chce udržať ako *de facto* nezávislý panovník, potrebuje predovšetkým modernú armádu európskeho typu. Jej vybudovanie však bolo podmienené nevyhnutnosťou uskutočniť celý rad reforiem, ktoré postupne začal zavádzať do praxe.

V rokoch 1811–1812 urobil egyptský miestodržiteľ zásadný krok k upevneniu svojho postavenia, keď sa definitívne vysporiadal s mamlúkmi na egyptskom území. Prvého marca 1811 pozval mamlúckych bejov na káhirsú citadelu na slávnosť uvedenia svojho syna Ahmada Tusuna pašu za veliteľa výpravy proti wahhábovcov do Arábie. Pri odchode z pevnosti ich spolu s členmi sprievodu nechal nemilosrdne povraždiť albánskymi jednotkami.⁵ Niekoľko sto mamlúkov prežilo následné prenasledovanie a ušli na juh do Dongoly, kde vytvorili vlastný štátik.

3. Dôvody turkoegyptskej expedície do Sudánu

Prvotnou príčinou, ktorá viedla k plánovaniu výpravy, bola snaha egyptského miestodržiteľa odstrániť potenciálnu mamlúcku hrozbu za južnými hranicami Egypta. Počet mamlúkov bol síce malý, avšak Muhammad 'Alí si bol vedomý skutočnosti, že v minulosti sa porazené frakcie mamlúkov obvykle stiahli do Horného Egypta alebo až do Núbie, aby vyčkali vhodnú chvíľu na návrat.⁶ V Dongole mohli mamlúci navyše posilňovať svoje rady nákupom čiernych otrokov.⁷ V Egypte kolovali správy o tom, že počet mamlúkov je podstatne vyšší, ako bola skutočnosť – namiesto tristo až štyristo viac ako tisíc, spolu s 5 až 6-tisícmi otrokov.⁸

Invázia však mala niekoľko zásadných politických, hospodárskych a strategických cieľov. Egyptský miestodržiteľ mal záujem o sudánske zlato, ako aj ďalšie cenné suroviny. Najväčším lákadlom však boli otroci. Muhammadovi 'Alímu v jeho úsilí vybudovať modernú, disciplinovanú armádu bránil nedostatok ľudských zdrojov. Ako vhodné

2) V súvislosti s ťažením a následne zavedeným okupačným režimom sa z viacerých dôvodov prikláňame k použitiu kombinovaného termínu „turkoegyptský“, ktorý najlepšie vystihuje jeho podstatu. Výprava bola vyslaná z Egypta a jej iniciátorom a organizátorom bol egyptský miestodržiteľ. Ten však bol príslušníkom osmanskej, po turecky hovoriacej (ale zároveň mnohonárodnej) elity, ktorá Egyptu vládla po stáročia. Výpravu zorganizoval a Sudánu vládol v mene osmanského sultána. Zároveň rozhodujúce zložky výpravy a neskôr správy Sudánu patrili k týmto turecky hovoriacim elementom. Samotní Sudánci označovali votrelcov ako „Turk“ (Turci) a ním zavedený režim „Turkija“ (turecký režim) (Collins 2008, 10).

3) Muhammad 'Alí (1769–1849) sa narodil v macedónskej Kavale v rodine albánskeho obchodníka a vojaka. Prvé vojenské skúsenosti získal v bojoch s pirátmi ako kapitán korvety koncom 80. rokov 18. storočia. Roku 1801 odišiel na čele albánskej jednotky do Egypta a o dva roky neskôr sa po smrti Táhira pašu stal najvyšším veliteľom celého albánskeho kontingentu.

4) Začiatku 19. storočia v Egypte sa podrobne venuje Sorby (2003).

5) Holt 1966, 179; Bareš, Veselý a Gombár 2009, 402–403.

6) Na prelome rokov 1786/1787 boli duumviri Murád bej a Ibráhím bej vytlačení osmanskou armádou až do Núbie za prvý katarakt (Holt 1966, 100).

7) Holt a Daly 2000, 41–42.

8) Hill 1986, 8.

riešenie sa mu javilo ovládnuť sudánsky obchod s čiernymi otrokmi a získať tak potrebných regrútov pre vojsko. Rozklad Fundžského kráľovstva a politická anarchia v Sudáne zasa spôsobili veľký pokles obchodnej výmeny, ktorú zamýšľal oživiť. Bolo tiež potrebné zlomiť vzrastajúcu moc konfederácie severosudánskeho kmeňa Šájqija. Ten od začiatku 19. storočia útočil aj na oblasti, ktoré boli nominálne súčasťou Osmanskej ríše,⁹ a mal veľký podiel na zastavení obchodu v regióne. Okrem toho egyptský miestodržiteľ chcel obsadiť sudánske prístavy Sawákin (Suakin) a Masawwac a posilniť tak egyptské pozície v Červenom mori. V neposlednom rade mu výprava umožnila poslať ďaleko od Káhiry ťažko ovládateľné albánske jednotky.¹⁰ Britský generálny konzul v Egypte bol toho názoru, že Muhammad 'Alí si chcel pripraviť v Sudáne útočisko pre prípad, že by musel Egypt opustiť.¹¹

4. Prieskum terénu

Desaťročie pred dobytím Sudánu Muhammad 'Alí využil na zbieranie informácií o situácii v krajine. Roku 1812 vyslal do Sinnáru posolstvo s deklarovým cieľom presvedčiť fundžského kráľa, aby vyhnal mamlúkov z území, ktoré boli nominálne pod jeho vládou. Jeho skutočným zámerom však bolo preskúmať terén pre prípadnú výpravu a získať prehľad o politickej situácii a vojenskom potenciáli Fundžského kráľovstva a *de facto* nezávislých drobných štátikov, ktoré ležali medzi ním a Egyptom.¹² Podľa Burckhardta,¹³ ktorý navštívil severný Sudán na jar 1813 a taktiež v nasledujúcom roku, posolstvo vzbudilo u miestnych obyvateľov podozrenie z expanzívnych zámerov egyptského miestodržiteľa.¹⁴

V roku 1814 sa Burckhardt v Arábii stretol s Muhammadom 'Alím a počas niekoľkých rozhovorov mu odovzdal mimoriadne cenné aktuálne informácie o situácii v Sudáne, zdrojoch, ktorými krajina disponuje, a kvalite ciest. Na jeho otázku, aká veľká jednotka je potrebná na dobytie Sudánu v povodí Nílu až po hlavné mesto Fundžského kráľovstva, odpovedal: „Päťsto mužov, dobrých vojakov, by sa mohlo dostať tak ďaleko, ale nedokázali by krajinu udržať.“¹⁵

9) Ich lúpežné výpravy smerovali až do oblasti druhého kataraktu (Burckhardt 1819, 49).

10) Holt a Daly 2000, 42; Gombár 1999, 87 a 94; English 1822, ix; Spaulding 2007, 216.

11) Manley a Réé 2001, 192–193.

12) al-Qaddál 2002, 39.

13) Johann Ludwig Burckhardt (1784–1817) bol významný švajčiarsky orientalista a cestovateľ, ktorý v roku 1809 vycestoval do Orientu v službách britskej African Association.

14) Burckhardt 1819, 256–257 a 308.

15) Burckhardt 1829, 140–142.

Muhammad 'Alí bol tiež v kontakte s niekoľkými vládcami štátikov v severnom Sudáne a získaval od nich informácie. Išlo o *makka*¹⁶ Nasraddína¹⁷ z Berberu (kmeň Mírafáb) a *makka* Tumbula z Dongoly, ktorí boli zosadení a u egyptského miestodržiteľa hľadali pomoc proti svojim rivalom.¹⁸

5. Situácia v Sudáne v období pred egyptskou výpravou

Veľká časť Sudánu sa na začiatku 19. storočia nachádzala v stave politickej anarchie. Dominantným štátnym útvarom vo východnej časti dnešného Sudánu bolo tri storočia Fundžske kráľovstvo.¹⁹ Tento štátny útvar, ktorý nominálne ovládal východné a centrálné položené oblasti dnešného Sudánu, bol už dlhší čas za zenitom a v skutočnosti mal dosah len na regióny v okolí dolného toku Modrého Nílu a na al-Džazíru.²⁰ Jeho územie bolo v tomto období rozdelené na rad *de facto* nezávislých štátikov. Fundžské kráľovstvo založil začiatkom 16. storočia na dolnom toku Modrého Nílu 'Amára Dúnqas.²¹ Porazil zjednotiteľa kmeňov severného Sudánu 'Abdalláha Džammáca z rodu 'Abdallábovcov²² a pripojil k svojej ríši ním ovládané oblasti. Tie zahŕňali územia kmeňa Džacalíjún, konfederáciu Šájqija, Dongolu a krajiny obývané ďalšími menšími kmeňmi.

16) Titul – kráľ, buď nearabského pôvodu, alebo skrátene arabský výraz – *malik* (kráľ).

17) Makk Nasraddín bol v roku 1801 dosadený na trón v Berberi mándžilom z Qarrí (spoluvládcom fundžského kráľa pre severné oblasti Sudánu v povodí Nílu. Neskôr Nasraddín utrpel porážku od Šájqije, bol zosadený a na jeho miesto makk Šawiš dosadil jeho synovca 'Alího wad Timsáha (O'Fahey a Spaulding 1974, 102; Robinson 1925, 55).

18) al-Qaddál 2002, 37.

19) Tiež nazývané *Sinnárske kráľovstvo* a *as-Saltana az-zarqá'* – Čierny sultanát (preklad v spisovnej arabčine je Modrý sultanát).

20) Al-Džazíra v arabčine znamená ostrov. Obvykle sa týmto výrazom označuje aj územie ohraničené dvomi vodnými tokmi – v tomto prípade Modrým a Bielym Níлом. Podobne je to v prípade severovýchodnej Sýrie, kde sa takto nazýva oblasť medzi Eufratom a Tigrisom.

21) Fundžovia boli pravdepodobne južní Núbijci, ktorých z ich vlasti pri Bielom Níle na severovýchod k Modrému Nílu vytlačil nilotský kmeň Šillukov. Existuje aj niekoľko alternatívnych teórií o ich genéze. Jedna z nich tvrdí, že boli pôvodne príslušníkmi kmeňa Šilluk, ktorý dodnes žije v okolí mesta Malakal na Bielom Níle v Južnom Sudáne. Hlavným zdrojom pre túto teóriu je škótsky cestovateľ James Bruce. Ďalšia teória hovorí o ich pôvode v Etiópii (Spaulding 1972, 39–53; Bruce 1790, vol. IV, 458).

22) Názvy dynastií sa v novovekom Sudáne obvykle odvodzujú od mena zakladateľa pri daním koncovky *áb* – 'Abdalláh (dynastia 'Abdalláb); Nimr (Nimráb); Sacd (Sacdáb) a pod.

Vláda 'Abdallábovcov nebola odstránená, ale stali sa jeho vazalmi s titulom *mándžil*²³ s hlavným mestom Qarrí.²⁴ Fundžský kráľ bol najvyšším panovníkom ríše, pričom jednotlivé oblasti spravovali buď kmeňoví vládcovia, alebo dosadení guvernéri.²⁵ V roku 1762 reálnu moc uchoпил do svojich rúk Muhammad Abú Likajlik,²⁶ vtedajší guvernér Kordofánu, ako regent. Od tej doby sa skutočná moc už nikdy nevrátila do rúk fundžských kráľov, ale zostala v rade Muhammada Abú Likajlika a jeho brata. Táto vláda však nebola stabilná, ale opakovane dochádzalo v rámci rodiny ku konfliktom a vraždám regentov. Od osemdesiatych rokov 18. storočia sa periférne oblasti začali postupne odtráhať od Sinnáru. V roku 1820, v čase príprav na obranu, bol zabitý posledný silný vládca Muhammad wad²⁷ 'Adlán (vládol od roku 1808). V dôsledku tejto udalosti nebolo Fundžské kráľovstvo schopné postaviť sa invázii na odpor.²⁸

Na západe – v Dár Fúre – bola situácia odlišná. Od 17. storočia v oblasti Džabal Marra postupne vzniká mocný kmeňový štát Fúrov – Dárfúrsky sultanát.²⁹ Po rokoch súperenia so sultanátom Waddáí na západe, sa v čase oslabenia Sinnárskeho kráľovstva – v druhej polovici 18. storočia preorientoval východným smerom a postupne expandoval na jeho úkor. V 80. rokoch 18. storočia najprv sultán Muhammad Tajráb (1752/3–1785/6)³⁰ a začiatkom nasledujúceho desaťročia jeho následník 'Abdarrahmán ibn Ahmad Bukr (1785/6–1803) dobyli Kordofán a vytlačili odtiaľ Hášima z klanu Musabba'át.³¹ 'Abdarrahmán sa natrvalo usadil východne od Džabal Marra a okolo jeho dvora postupne vyrástlo hlavné mesto al-Fášir. Vláda dynastie Keira v Kordofáne pretrvala až do egyptskej výpravy. Dárfúrsky sultanát, ktorý sa v druhej polovici 18. storočia nachádzal na vrchole svojej moci, bol významným vývozcom slonoviny, pštosieho peria, ale hlavne otrokov dodávaných do Egypta. Pravidelne sa odtiaľto organizovala veľká karavána

po ceste nazývanej Darb al-arbacín.³² V čase turkoegyptského vpádu tu vládol sultán Muhammad al-Fadl (1803–1838).³³ Za jeho vlády došlo k oslabeniu vojenskej moci Dár Fúru v porovnaní s obdobím panovania jeho predchodcov.³⁴

6. Priebeh výpravy

To, že sa schyluje k dobyvačnej výprave do Sudánu, napovedal zvýšený záujem a aktivita vysokých činiteľov v južných oblastiach Egypta. V roku 1818 bol do Núbie vyslaný Muhammad bej Chusraw *ad-daftardár*,³⁵ zať Muhammada 'Alího.³⁶ O rok nato sa na prieskum do Horného Egypta a Núbie vybral samotný Muhammad 'Alí. Podľa 'Abdarrahmána al-Džabartího³⁷ sa v čase jeho návratu, v novembri 1919, medzi ľuďmi šírili správy o plánovanom útoku proti mamlúkom, ako aj plánoch na výpravu a dobytie Dár Fúru a Núbie.³⁸

Invázia bola rozdelená na dve časti. Ako prvá sa vydala na juh expedícia na čele s tretím synom Muhammada 'Alího dvadsaťpäťročným Ismáciom Kámilom pašom. Zástupcom hlavného veliteľa bol 'Ábidín *kášif*, bývalý guvernér provincie al-Minjá. Jej cieľom bolo podmanenie si oblastí v povodí Nílu, vrátane hlavného mesta Fundžského kráľovstva Sinnáru. Vyrázila z Asuánu v septembri 1820 a z Wádí Halfá pokračovala začiatkom októbra. Druhá výprava, vedená Muhammadom bejom Chusrawom *ad-daftardárom*, ktorá mala za úlohu dobytie Kordofánu a Dár Fúru, sa vydala na juh nasledujúci rok.

Výpravy do Sudánu sa zúčastnil aj americký dôstojník George Bethune English, ktorý sa na odporúčanie britského generálneho konzula Henryho Salta stal *topgi bashim*³⁹ výpravy.⁴⁰ Svoje dojmy z výpravy vydal knižne a zanechal tak jeden z najvý-

23) Titul *cabdallábovského* vládcu bol *šajch z Qarrí* alebo *mándžil* (slovo *fundžského* pôvodu). Táto hodnosť bola výsadou niekoľkých najvýznamnejších vazalov *fundžského* kráľa.

24) Pre úryvky z historických písomných prameňov k vzniku *Fundžského* kráľovstva pozri napr. (Holt 1960, 1–12).

25) Holt a Daly 2000, 25–27.

26) Pochádzal z etnickej skupiny nazývanej *Hamadž*, ktorá obývala oblasť *Fázúghlí*.

27) *Wad* – v hovorovej sudánskej arabčine – skrátenejší výraz *walad* (chlapec, syn), ekvivalent v arabčine obvykle používaného *ibn*.

28) Spaulding 2007, 123–238; Robinson 1929, 232–264; Holt a Daly 2000, 25–27 a 33–35.

29) *Dárfúrsky sultanát* bol podľa vládnucej dynastie nazývaný tiež *Sultanát Keira*.

30) Zomrel pri návrate z víťaznej výpravy do Kordofánu.

31) Kordofán pôvodne podliehal *Fundžskemu* kráľovstvu, ale v osemdesiatom storočí tu dôležitú úlohu zohrával klan *Musabba'át*, ktorý bol príbuzensky prepojený s dynastiou *Keira* a snažil sa o získanie moci v *Dár Fúre* (O'Fahey a Spaulding 1972, 327–330).

32) V preklade znamená štyridsaťdňová cesta. Viedla z *Asjútu* cez oázy *al-Cháridža* a *Salíma*, do mesta *as-Suwajna* v *Dár Fúre* a končila v *Kubajhu*, severozápadne od *al-Fáširu*. Ako jediný Európan ju až do *Dár Fúru* absolvoval v máji až júli 1793 anglický cestovateľ *W.G. Browne*, ktorý cestu opisuje vo svojej knihe (Browne 1799, 184–189).

33) Spaulding 2007, 208–217.

34) O'Fahey 2008, 75.

35) *Daftardár* – najvyšší finančný úradník.

36) *al-Qaddál* 2002, 39.

37) 'Abdarrahmán ibn Hasan *al-Džabartí* (1753–1825/26) bol významným historikom a posledným veľkým egyptským kronikárom. V období osmanskej nadvlády nad Egyptom bol v tomto smere ojedinelým zjavom. Jeho kronika sa venuje obdobiu od roku 1688 do 1821.

38) *al-Džabartí* *nedat.*, 433.

39) *Topgi bashi* – veliteľ delostrelectva.

40) English 1822, x.

znamnejších opisov jej priebehu expedície. Keď na konci septembra 1820 dorazil do vojenského tábora vo Wádí Halfá, nachádzalo sa tam asi štyritisíc vojakov a stodvadsať lodí. Silu delostreleckého oddielu opisuje nasledovne: „Desať poľných diel, jeden mažiar s kalibrom osem palcov, dve malé húfnice, ku ktorým bolo pričlenených stodvadsať delostrelcov.“⁴¹ Vojsko bolo zložené z tureckých, albánskych a maghribských (magháriba) pešiakov,⁴² ďalej tureckej jazdy a beduínskej jazdy z Horného Egypta. Príslušníci kočovného kmeňa 'Abábdá žijúceho na východnom pomedzí Egypta a Sudánu zohrávali významnú podpornú funkciu v oblasti navigácie a logistiky. Väčšina vojakov boli žoldnieri, ktorí dostali dopredu vyplatené mzdy na pol roka. Takáto rôznorodá skladba bola zámeraná, aby žiadna zložka vo vojsku nebola dominantná.⁴³

Prvá vojenská výprava postupovala popri východnom brehu Nílu. Väčšina vojenských jednotiek šla po súši, zatiaľ čo zásoby sa prepravovali na člnoch po rieke. Už spomínaný English mal počas celej výpravy problémy so zápalom očí, kvôli ktorým sa zdržal vo Wádí Halfá. Následne sa za ňou vydal loďou po rieke, ale armádu napokon dobehol až potom, čo vybojovala jediné dve bitky proti kmeňu Šájqíja. Výprava bola naplánovaná tak, aby sa lode preplavili cez druhý a tretí katarakt na jeseň v čase najvyššej hladiny Nílu, pretože inak by nebolo možné lode pretiahnuť cez kaskády. Aj tak to na mnohých miestach šlo veľmi ťažko a jednotlivé lode muselo pomocou lán ťahať niekedy až sto mužov.⁴⁴

Výprava sa v prvej fáze postupu nestretla s odporom. V Núbii vládli *kášifovia* – potomkovia prvého osmanského guvernéra Hasana Quzzího (Ghuzzího) už od polovice 16. storočia, kedy boli v oblasti medzi prvým a tretím kataraktom rozmiestnené bosnianske posádky a dostala sa tak do područia Osmanskej ríše. Núbia síce formálne zostala jej súčasťou, ale *kášifovia* boli fakticky nezávislí. Pevnosti Asuán, Ibrím a Sáj nepodliehali núbijským *kášifom*, ale každá mala vlastného veliteľa – *aghu*. V druhej dekáde 19. storočia v Núbii spoločne vládli traja bratia – Husajn, Hasan a Muhammad, ktorí sídlili v Derri (arab. ad-Dirr).⁴⁵ Ako prvý sa výprave podriadil Hasan *kášif* a za odmenu ho Ismácíl menoval za správcu Núbie.⁴⁶

Ani Dongolu nebolo potrebné si podmaniť pomocou násilia. Ismácíl používal veľmi rozumnú taktiku naordinovanú jeho otcom, keď miestnych vládcov ponechal vo

funkcii v rámci novozriadenej štátnej správy – čím na jednej strane znižoval pravdepodobnosť vzbury, ale taktiež znižoval nároky a náklady na správu.

Pred niekoľkými rokmi mamlúkmi zosadený *makk* z Argō Tumbul Muhammad Idrís bol opätovne dosadený ako okresný *kášif* v rámci novovzniknutej provincie Dongola.⁴⁷ Dostal do správy územie od Arga po Handak.⁴⁸ Ďalší *makkovia* v Dongole sa poddali bez boja a rovnako boli ponechaní vo svojich funkciách.⁴⁹

Rovnako ani mamlúci sa výprave nepostavili na odpor. Skôr než sa expedícia vydala na pochod, Muhammad 'Alí vyzval mamlúkov, aby sa podriadili. Ich veliteľ, 'Abdarrahmán bej, mu však poslal bezočivú odpoveď: „*Povedz Muhammadovi 'Alímu, že za žiadnych okolností nebudeme vyjednávať s naším sluhom.*“⁵⁰ Pred príchodom výpravy Ismácíla pašu mamlúci v júni 1820 opustili Dongolu. Existuje niekoľko verzií ich ďalších osudov. Podľa Waddingtona všetci ustúpili najprv do krajiny Džacalíjún k mestu Šandí. Jeho vládca, *makk* Nimr, ich po príchode nevpustil do mesta, ale dovolil im usadiť sa neďaleko svojho sídla. Keď však Ismácíl paša dvakrát porazil kmeň Šájqíja, *makk* Nimr sa vylakal, rozhodol sa poddať bez boja a mamlúkom prikázal odísť. Mamlúci sa potom rozdelili na tri skupiny. Najpočetnejšia odišla do Dár Fúru, menšia skupina sa odobrala k Červenému moru a časť sa rozhodla pre kapituláciu.⁵¹ Podľa odlišnej a pravdepodobnejšej verzie sa mamlúci rozdelili už v Dongole a len časť sa pobrala do Šandí. Väčšina na čele s 'Abdarrahmánom bejom odišla do Dár Fúru a potom ďalej na západ do Waddáí, kde pobudli štyri mesiace a následne sa aj táto skupina rozdelila, jedna časť šla na juh a druhá, zložená z dvadsiatich šiestich mamlúkov, na sever. Cestou sa dostali do konfliktu s príslušníkmi národa Borgu, ktorému padlo za obeť dvadsať mamlúkov. Zostávajúcu šesťčlennú skupinu, vedenú Muhammadom bejom a 'Alím bejom, stretol 20. októbra 1822 major Dixon Denham severne od líbyjského Murzuqu pri meste Temenhint. Ich cieľom bol Tripolis, kde sa chceli usadiť.⁵²

Jediný, kto sa rozhodol odporovať, bola konfederácia kmeňa Šájqíja. Dôvodom bola snaha Ismácíla o ich odzbrojenie, odovzdanie koní a premenu na národ roľníkov. Vládli im štyria králi, z ktorých najvýznamnejšími boli cadlánábovský *makk* Šawíš a hannikábovský *makk* Sibajr. Mocnejší Šawíš bol „tučný, čulý muž veselej nálady“, zatiaľ čo Sibajr bol „opisovaný ako väčšmi násilnícky“.⁵³ Príslušníci tohto kmeňa sú všade charakterizovaní ako veľmi hrdí a odvážni bojovníci. Od Fundžského kráľovstva sa

41) English 1822, 1.

42) Pochádzali z pobrežných oblastí dnešnej Líbye, Tuniska a Alžírka (Waddington a Hanbury 1822, 93).

43) al-Qaddál 2002, 40; Hill 1986, 9.

44) English 1822, 4–8.

45) Waddington a Hanbury 1822, 19; Burckhard 1819, 61–62; Holt 1966, 54.

46) Robinson 1925, 50.

47) Zahířala Dongolu, ako aj krajinu Šájqíje a prvým guvernérom sa stal 'Abidín *kášif*.

48) Waddington a Hanbury 1822, 233.

49) Hill 1986, 9; Robinson 1925, 50.

50) Waddington a Hanbury 1822, 230.

51) Waddington a Hanbury 1822, 230–232.

52) Denham a Clapperton 2010, xxxii–xxxiii.

53) Waddington a Hanbury 1822, 95.

osamostatnili už v 17. storočí a na začiatku 19. storočia Šawíš usiloval o ovládnutie bývalých rozsiahlych cabdallábovských džžav, ktoré zahŕňali povodie Nílu od mesta Arabadží na Modrom Níle na juhu až po tretí katarakt na severe. V tom mu však zabránil na jednej strane intenzívny odpor *makka* Nimra zo Šandí, na druhej strane, a to definitívne, mamlúcky vpád.⁵⁴

Konfederácia Šájqíje disponovala na miestne pomery veľkou vojenskou silou – dvetisíc jazdcov a asi osemtisíc pešiakov.⁵⁵ Ich výzbroj však bola primitívna, okrem náčelníkov, ktorí boli ozbrojení pištoľami, nemali strelné zbrane. V boji používali kopije a meče.⁵⁶ Boli to vynikajúci jazdci a svoje kone vycvičili k zvláštnemu skákavému spôsobu cvalu, pripomínajúcemu beh antilopy, ktorý znemožňoval nepriateľom presne zacieľiť.⁵⁷

Muhammadovi 'Alímu sa nekompromisný postup Ismácíla pašu nepozdával a napísal mu list, v ktorom kritizoval spôsob, akým sa vysporiadal s konfederáciou Šájqíja. „Bolo vašou povinnosťou, aby ste si podmanili obyvateľstvo Šájqíje tým, že si ich získate po dobrom, a nadobudli ich krajinu tak, že ich upokojíte a ukludníte. A je na veľké počudovanie, že ste ... im nariadili, aby odovzdali svoje kone a zbrane.“⁵⁸

So Šájqíjou, ktorá sa pod hrozbou spoločného nepriateľa zjednotila, sa turkoegyptská výprava stretla v dvoch veľkých bitkách. 4. novembra 1820 sa odohrala prvá veľká zrážka pri Kúrtí, vo východnej časti krajiny Šájqíje. Ismácíl paša chcel bitku oddialiť, avšak jeho zástupcovi 'Ábidínovi *kášifovi* sa podarilo ho presvedčiť. Ismácílovo váhanie vyplývalo zo skutočnosti, že v tom momente ešte nemal k dispozícii delostrelectvo, ktoré zaostalo za armádou pri plavbe na Níle v oblasti kataraktov. Šájqíja mala v prvých momentoch prevahu a bitka bola po istý čas nerozhodná a až opakované použitie pištoľí tureckou jazdou rozhodlo o jej osude. Dôležitú úlohu zohral 'Ábidín *kášif*, ktorý sa niekoľkokrát osobne zapojil do boja a vrhal sa priamo medzi nepriateľov.⁵⁹ Jazde Šájqíje sa podarilo z väčšej časti ujsť. Na strane Šájqíje bolo asi osemsto mŕtvych – prevažne pešiakov. Na druhej strane turkoegyptská výprava stratila asi päťdesiat vojakov.⁶⁰ Po víťazstve armáda dobyla a vyplenila mesto Kúrtí. Bojovníci Šájqíje osvedčili nielen svoju po-

vesť vynikajúcich jazdcov, ale aj výnimočných vojakov v boji muža proti mužovi, v ktorom boli turkoegyptskej armáde viac než vyrovnaným protivníkom.⁶¹

Mesiac po Kúrtí, 4. decembra 1820, sa odohrala druhá a rozhodujúca bitka pri Džabal Dájiqa. Ismácíl paša v nej už použil aj svoje delostrelectvo a Šájqíju opäť porazil. Turkoegyptská armáda počas bitky zajala dcéru *makka* Sibajra Safíju. Ismácíl paša sa zachoval veľkoryso, k Safíji sa správal s veľkou úctou, nechal ju obliecť do honosných šiat a poslal ju naspäť za otcom. Prístup Ismácíla pašu sa v tomto prípade ukázal ako veľmi prezieravý, pretože keď jej otec zistil, že nebola zneuctená, rozhodol sa kapitulovať. Takto opustil rady nepriateľa druhý najsilnejší *makk* Šájqíje a navyše sa k nemu pridali aj ďalší dvaja *makkovia*. Jediný, kto sa naďalej odmietal poddať, bol najmocnejší cadlánábovský *makk* Šawíš (Džáwíš).⁶²

Postup Ismácíla pašu nielen voči vzbúrencom, ale všetkým obyvateľom krajiny Šájqíje⁶³ bol spočiatku drastický. Jeho politika odmeňovania vojakov za odrezané uši nepriateľov viedla k zmrzačeniu mnohých miestnych ľudí, vrátane tých, ktorí sa nezúčastnili bojov.⁶⁴ Vojaci totiž v honbe za prémiami odrezávali uši aj roľníkom, ženám a starým ľuďom. Robinson uvádza, že do Egypta putovalo tritisíc párov uší.⁶⁵ Waddington a Hanbury počuli na začiatku svojej cesty o „*horách uší*“ *poslaných Ismácíлом pašom do Káhiry [...]*“.⁶⁶ Miestni obyvatelia na pomedzí Sukútu a Mahasu zas rozprávali, ako po vojne proti Šájqíji prešli okolo tri naložené ťavy s odrezanými ušami.⁶⁷

George Bethune English vo svojej knihe tiež opisuje zvlášť maghribských vojakov, s ktorými sa plavil v krajine Šájqíje. „*Dnes ráno, dvaja muži z dediny v tomto okolí, boli brutálne zbití a ich ženy alebo sestry zneuctené niekoľkými vojakmi z našich lodí.*“⁶⁸

Po prvotnom besnení Ismácíl paša po bitke pri Džabal Dájiqa zmenil prístup a obnovil disciplínu v armáde. Začal trestať vojakov za krádeže a dokonca niekoľko príslušníkov kmeňa 'Abábda nechal za tento prečin napichnúť na kôl.⁶⁹ Mnohé dediny a mestá boli totiž úplne vyludnené. Povolil obyvateľom vrátiť sa do svojich domov a zaručil im bezpečnosť. Waddington a Hanbury v polovici decembra sústavne stretávali mnoho ľudí vracajúcich sa do svojich domovov spolu s hospodárskymi zvieratami.⁷⁰

54) MacMichael 1922a, 215–216; O'Fahey a Spaulding 1974, 100–103.

55) Waddington a Hanbury 1822, 95.

56) Waddington a Hanbury 1822, 98; Robinson 1925, 50–51.

57) Waddington a Hanbury 1822, 103.

58) al-Qaddál 2002, s. 43.

59) English 1822, 130.

60) Waddington uvádza iné počty mŕtvych – šesťsto na strane Šájqíje a nula v radoch turkoegyptskej výpravy (Waddington a Hanbury 1822, 101).

61) Robinson 1925, 51–52.

62) Robinson 1925, 53–54.

63) Veľká časť tu usadeného obyvateľstva boli roľníci z Dongoly a Núbie.

64) Tieto praktiky zaviedol Muhammad 'Alí už pri výprave proti Wahhábovcem.

65) Robinson 1925, 55.

66) Waddington a Hanbury 1822, 23.

67) Waddington a Hanbury 1822, 286.

68) Táto udalosť sa odohrala v krajine Šájqíje (English 1822, 67).

69) English 1822, 88.

70) English 1822, 124, 133–134.

Postup voči Šájqíji bol odlišný oproti správaniu sa vojakov v iných oblastiach. Vojaci totiž obvykle dodržiavali prísnu disciplínu. Waddington opisuje, ako kapitán ich lode koncom novembra počas prechodu Dongolou mlátil palicou vojakov kvôli tomu, že ukradli dedinčanom obilie z poľa.⁷¹ Táto taktika nepochybne súvisela so snahou Muhammada 'Alího získať si priazeň obyvateľstva a minimalizovať tak ich odpor voči okupácii.

Koncom februára 1821 prešla výprava cez púšť Bajúda. Povodie Nílu opustila pri Kirkebane a 5. marca prišla do významného obchodného mesta Berber, obývaného kmeňom Mírafáb. *Makk* Nasraddín, ktorý sprevádzal výpravu, tu bol dosadený za *kášifa*. Jeho synovec 'Alí wad Timsáh bol zbavený moci a neskôr popravený.⁷² Poddali sa aj ďalšie kmene z oblasti medzi Berberom a krajinou Šájqíje – Rubátáb (na čele s *makkom* Abú Hidžlom) a kočovný kmeň Hassáníja.⁷³

Región medzi sútokom rieky 'Atbara a Níлом na severe a šiestym kataraktom na juhu obýval kmeň Džacalíjún. Východný breh v období pred príchodom výpravy ovládal *makk* Nimr zo Šandí (rod Nimráb). Na západnom brehu bol pri moci *makk* Musácad s hlavným mestom al-Matamma. *Makk* Nimr bol vplyvnejší ako Musácad a jeho kráľovstvo bolo nezávislé, zatiaľ čo jeho náprotivok bol vazalom cadlánábovského *makka* Šawíša.⁷⁴ Na severe v okolí mestečka ad-Dámír vznikla náboženská enkláva vedená rodom al-Madždhúb.

Výprava zotrvala v Berberi dva mesiace. Bolo potrebné počkať, kým sa dopraví zásoby, jednotky a zbrane. Zásoby sa totiž nepodarilo prepraviť po Níle cez štvrtý katarakt⁷⁵ a bolo potrebné ich zdĺhavo presúvať po súši. Pre nedostatok tiav to išlo veľmi pomaly. Už niekoľko dní po jej príchode, 12. 3. 1821, prišiel do tábora syn *makka* Nimra Muhammad. Ismácíl však jeho kapituláciu neakceptoval, ale trval na tom, že *makk* Nimr musí prísť osobne. V prvej polovici marca sa poddalo tiež asi sto mamlúkov. Ismácíl pašsa sa voči nim zachoval veľkoryso. Všetci dostali po tisíc piastrov a bolo im dovolené vrátiť sa do Egypta, kde získali veliteľské pozície v novobudovanej armáde zloženej zo sudánskych otrokov.⁷⁶ *Díwán effendi*⁷⁷ bol vyslaný do Šandí, aby zabezpečil podrobenie kmeňa Džacalíjún. 28.3.1821 prišli v jeho sprievode zo Šandí *makk* Nimr⁷⁸ a syn *makka* Šawíša.

71) *English 1822*, 68–69.

72) *Robinson 1925*, 55–56; *Hill 1986*, 9; *Robinson 1926*, 166.

73) *al-Qaddál 2002*, s. 44.

74) *O'Fahey a Spaulding 1974*, 97, 102–103.

75) Najväčším problémom bolo, že rieka v tejto oblasti tečie juhozápadným smerom a nie je preto možné využívať pomoc vetra (*English 1822*, 98–99).

76) *Robinson 1925*, 56–57; *English 1822*, 110–111.

77) *Osobný tajomník Ismácíla Kámila pašu*.

78) Z tridsaťčlenného oddielu, ktorý ho sprevádzal, bolo niekoľko mušketierov. *Robinson 1925*, 56.

Nimr daroval veliteľovi výpravy dva majestátne kone a podriadil sa. „Potom čo bol predstavený jeho Excelencii, pobozkal mu ruku, pritlačil si ju k svojmu čelu a povedal mu, že prišiel odovzdať seba a svoju krajinu do jeho priazne a ochrany.“⁷⁹

6. apríla 1821 'Ábidín *kášif* opustil tábor v Berberi spolu so svojou jednotkou, aby zaujal funkciu miestodržiteľa v novovytvorenej provincii Dongola a usídlil sa v jej hlavnom meste – Novej Dongole. Počas revolty, ktorá vypukla nasledujúceho roku, zostala táto provincia pokojná, hlavne vďaka umiernenému daňovému systému. Za svoje zásluhy bol 'Ábidín *kášif* povýšený z *aghá* na *beja*.⁸⁰ K dispozícii mal štyristočlennú posádku.⁸¹ Nahradil ho veliteľ kurdskeho pôvodu Mahú bej Urfalí, ktorý v tom čase prišiel z Egypta. Tento veliteľ v nasledujúcom období zohral v Sudáne mimoriadne významnú úlohu. V roku 1822 sa stal guvernérom Berberu a krajiny Džacalíjún.⁸² Berber mal pre Egypt zásadný strategický význam, pretože cezeň prechádzala najkratšia cesta zo Sinnáru do Egypta. Berber, rovnako ako Dongola boli provincie, ktoré priamo podliehali egyptskému miestodržiteľovi.⁸³

Výprava sa pohla ďalej až 5. mája 1821 a o týždeň prišla k al-Matamme, hlavnému mestu *makka* Musácada a zdržala sa tu niekoľko dní.⁸⁴ Deň pred odchodom výpravy ďalej na juh, 17. mája, došlo ku konfliktu medzi vojakmi a obyvateľmi jednej z dedín pri al-Matamme, pri ktorom bolo zabitých a ťažko zranených niekoľko vojakov. Keď sa táto správa dostala do vojenského tábora, ich spolubojovníci sa rozhodli pomstiť ich smrť a nezabránila im v tom ani snaha samotného Ismácíla pašu.⁸⁵ Mnohých obyvateľov tejto dediny na odplatu upálili priamo v ich domoch.⁸⁶ Ismácíl sa obával možnosti povstania v krajine Džacalíjún, a preto boli *makkovia* Nimr a Musácad pričlenení k výprave ako rukojemníci.⁸⁷

19. mája sa podriadil Ismácílovi pašovi aj najnebezpečnejší a najvytrvalejší protivník, *makk* Šawíš. Urobil tak nasledujúcimi slovami: „Bojoval som proti vám všetkými prostriedkami a [zo všetkých] síl a teraz som pripravený, ak si to budete želať, bojovať

79) *English 1822*, 111 a 117.

80) *English 1822*, 130; *Hill 1986*, 13.

81) *Robinson 1926*, 167.

82) *Robinson 1925*, 56.

83) *Hill 1986*, 13.

84) *English 1822*, 132–133.

85) *English 1822*, 138

86) *Robinson 1925*, 57.

87) Podobne šiel s výpravou ako rukojemník aj najstarší syn 'Abdallábovského mándžila (*English 1822*, 158).

pod velením svojho dobyvateľa.⁸⁸ Makkovi Šawíšovi bola udelená veliteľská hodnosť a spolu so svojím dvestočlenným jazdeckým oddielom sa pripojil k výprave.

K ďalšiemu významnému mestu – Halfájat al-Mulúk dorazila výprava 25. mája. Bolo to hlavné mesto 'Abdallábovcov, najmocnejšej dynastie v severnej časti Sinnárskeho kráľovstva v 16. až 18. storočí.⁸⁹ 'Abdallábovský *mándžil* Násir wad Muhammad al-Amín sa poddal bez boja a jeho syn al-Amín pokračoval s výpravou ako rukojemník.⁹⁰

Po päťhodinovom pochode výprava dorazila na miesto dnešného Omdurmánu. Presun cez Biely Níl na al-Džazíru (do oblasti, kde sa dnes nachádza Chartúm, neďaleko sútoku Bieleho a Modrého Nílu) sa začal 30. mája v ranných hodinách a trval dva a pol dňa. K dispozícii totiž neboli žiadne väčšie lode, len deväť člnov, ktoré sa podarilo preplaviť cez 4. katarakt. Celkové straty, ktoré výprava utrpela pri chaotickom prechode cez rieku, predstavovali asi tridsať mužov, stopäťdesiat tiav a sedemdesiat koní.⁹¹ Výprava mala veľké šťastie, že v čase, keď sa výprava Ismácíla pašu preplavila na al-Džazíru, Sinnárske kráľovstvo bolo v rozklade a zostalo bez silného vládcu. Ak by ich na druhom brehu Bieleho Nílu čakal odhodlaný nepriateľ, presun mohol dopadnúť neslávne. Nominálnym panovníkom bol kráľ Bádí VI., avšak posledný skutočný vládca z rodu Hamadž⁹² – veľký *mándžil*⁹³ Muhammad wad 'Adlán⁹⁴ – bol zavraždený počas príprav na odrazenie invázie. Keď v lete 1820 Muhammad 'Adlán zabil vraha svojho otca 'Adlána, šajcha Kamtúra, v Sinnári sa opäť rozpútala občianska vojna. Muhammad 'Adlán v nej zvíťazil a zdalo sa, že sa situácia stabilizovala. Začal s prípravami na odrazenie turkoegyptskej invázie a vyzval bojaschopných mužov, aby sa zhromaždili pri sútoku Bieleho a Modrého Nílu. Na sever poslal aj svojich vojakov na čele so synom 'Adlánom. On sám sa zdržal pri Sinnári, kde ho prepadla a zabila skupina nepriateľov vedená jeho synom z druhého kolena Hasanom wad Muhammadom Radžabom. Smrťou Muhammada

88) *English 1822*, 139–140.

89) *English 1822*, 144–146.

90) *Robinson 1925*, 57.

91) *English 1822*, 147–149; *Hill 1986*, 10.

92) *Vojenský velitelia a veľmoži z južnej oblasti Sinnáru, ktorí od roku 1762 (prevrat Muhammada Abú Likajlika) prevzali moc v kráľovstve od fundžských kráľov, ale ponechali ich ako nominálnych vládcov. Sami zastávali pozíciu wazírov – obvykle sa do európskych jazykov prekladá ako regent.*

93) *Muhammad wad 'Adlán sa neusiloval o pozíciu regenta, ale prijal nový titul veľký mándžil.*

94) *Bol vnukom prvého hamadžského regenta Muhammada Abú Likajlika. Roku 1808 získal rozhodujúcu moc v Sinnárskom kráľovstve a pomocou postupnej likvidácie oponentov sa mu podarilo zastaviť postupujúci rozklad v centrálnych oblastiach štátu.*

wad 'Adlána sa skončila všetka snaha o odpor voči turkoegyptskej expedícii a Sinnár sa poddal bez boja.⁹⁵ Makk Bádí VI. a stúpenci zavraždeného Muhammada wad 'Adlána sa rozhodli podriaďiť sa. Hasan wad Muhammad Radžab ustúpil spolu so svojimi bojovníkmi začiatkom júna k rieke Dinder alebo Rahad.⁹⁶

Posledná časť cesty od sútoku Nílov popri brehu Modrého Nílu trvala necelé dva týždne a zavŕšila sa vstupom do hlavného mesta Sinnár 13. alebo 14. júna 1821.⁹⁷ V polovici cesty sa s výpravou stretol posol kráľa Bádího VI. Niekoľko dní pred príchodom výpravy do Sinnáru vyšiel Ismácílovi Kámilovi pašovi naproti samotný fundžský kráľ Bádí VI., ktorý sa podrobil a vstúpil do mesta spolu s výpravou.⁹⁸

Očakávaní vojakov boli veľké a po príchode do Sinnáru boli sklamaní. Namiesto bohatej metropoly, ktorou bol Sinnár v minulosti, ich čakalo mesto, ktorého veľká časť bola v ruinách. Členovia výpravy, vrátane Ismácíla pašu, navyše veľmi ťažko znášali obdobie dažďov v Sinnári, trpeli horúčkami a mnohí zomreli. Čoskoro sa hlavný stan presunul severnejšie do Wad Madaní, keď sa ukázalo, že je tam o niečo suchšie podnebie. Výprava bola početne malá, vysilená, vojaci sa obávali mnohopočetnej prevahy Sudáncov a trpeli izolovanosťou od Egypta.⁹⁹

Veľmi negatívny vplyv sinnárskeho podnebia na zdravie počas obdobia dažďov si všimli aj ďalší cestovatelia. Bruce, ktorý bol v Sinnári v 70. rokoch 18. storočia, veľmi farbisto opisuje nezdravé podnebie v hlavnom meste, kde v období dažďov neprežilo žiadne zviera. „*Žiadny kôň, mulica, somár alebo akékoľvek ťažné zviera sa nebude množiť, ba ani žiť v Sinnári a mnoho mil' naokolo. Hydina tam nežije. Ba ani pes, či mačka, ovca alebo býk tu nevydrží [...] Všetci musia odísť, každého po roka, do púšte.*“¹⁰⁰

Ismácíl paša koncom júna 1821 vyslal dve výpravy na podrobenie vzdialenejších regiónov Sinnárskeho kráľovstva a potrebanie vzpurných *makkov*. Hoddža Ahmet (1300 mužov) tiahol na juhozápad a *díwán effendi* Muhammad Sacíd (300 až 400 mužov) na východ. *Díwán effendiho*, ktorý sa do Sinnáru vrátil 8. júla, sprevádzali aj synovia veľkého *mándžila* Radžab a Idrís wad Muhammad 'Adlán. Po osemdňovom pochode sa im pri rieke Dinder alebo Rahad podarilo zajať Hasana wad Radžaba.¹⁰¹ V polovici júla sa vrátila aj druhá výprava, vedená Hoddžom Ahmedom, ktorá sa dostala až k Bielemu Nílu. Pri pohorí Bokki dvakrát porazila miestny národ, pričom v druhej bitke pobila

95) *Spaulding 2007*, 233–238; *MacMichael 1922b*, 385.

96) *Robinson 1926*, 164.

97) *Hill 1986*, 10; *MacMichael 1922b*, 386; *English 1822*, 151–152.

98) *English 1822*, 158–170.

99) *Hill 1986*, 10–11; *Robinson 1926*, 166; *MacMichael 1922b*, 388.

100) *Bruce 1790*, vol. IV, 469.

101) *English 1822*, 175–178; *MacMichael 1922b*, 387; *Hill 1986*, 10; *Robinson 1926*, 165–166.

tisícpäťsto nepriateľov. Podarilo sa jej zajať okolo dvetisíc otrokov, takmer výlučne žien a detí.¹⁰²

Na konci októbra 1821 prišiel do Sinnáru Ibráhím paša, najstarší syn egyptského miestodržiteľa, aby pomohol demoralizovanej výprave. Muhammad 'Alí si totiž myslel, že jeho najmladší syn potrebuje pri správe dobytých území pomoc staršieho brata ostrieľaného v bojoch s mamlúkmi a wahhábvcami. Jednou z jeho hlavných úloh bolo zabezpečenie dostatočného množstva otrokov pre novobudovanú armádu. Keďže úmrtnosť otrokov na ceste do Egypta bola vysoká, začalo sa so stavbou lodí, ktoré ich mali bezpečne dopraviť cez krajiny Šájqíje a Dongolu.¹⁰³ Koncom roku 1821 Ibráhím paša spolu s Ismáciom podnikli expedíciu do južných oblastí Sinnáru. Podarilo sa im podmaniť si Fázúghlí, avšak Ibráhím ochorel na dyzentériu a v januári 1822 bol nútený vrátiť sa do Egypta.¹⁰⁴

V tomto období sa začalo aj s budovaním štátnej správy. Najnižšou správnou jednotkou bola dedina na čele s miestnym starostom (arab. *šajch al-balad*). Pätnásť až tridsať dedín spravoval okresný náčelník (arab. *qá'immaqám*). K dispozícii mal 23 až 24 vojakov – arabských jazdcov, pešiakov magháríba a príslušníkov kmeňa Šájqíja. Desať *qá'immaqámov* podliehalo vyššiemu úradníkovi s mamlúckym titulom *kášif*.¹⁰⁵

7. Dobytie Kordofánu

Druhá časť výpravy, ktorej cieľom malo byť dobytie Kordofánu a Dár Fúru, sa vydala do Sudánu na jar 1821. Na jej čele bol zať Muhammada 'Alího, Muhammad bej Chusraw *ad-daftardár*, ktorý vyrazil z hlavného mesta 20. apríla 1821. *Ad-daftardár* poslal v polovici júla *maqdúmovi*¹⁰⁶ Kordofánu Musallimovi posolstvo v mene osmanského sultána, kalifa všetkých muslimov, v ktorom ho vyzval, aby sa podriadil.¹⁰⁷ Odpoveď miestodržiteľa Kordofánu bola veľmi výrečná. Odmietol v nej právo Muhammada 'Alího zaútočiť proti Dárfúrskeму sultanátu, pretože jeho obyvatelia sú „*muslimovia a vyznavači Božej knihy a jeho Proroka (nech mu Boh žehná a dá mu spásu)*“.¹⁰⁸ Spravodlivosť je preto na ich strane. „*Neprevinili sme sa proti Božej knihe a sunne*¹⁰⁹ jeho proroka a Boh Vás nepoveril,

aby ste prišli do našej krajiny. [...] Ak prídete do našej krajiny, vy ste [...] tyranom a my sme utláčani [...]“¹¹⁰

Druhá výprava sa skladala z asi troch až štyroch tisícov vojakov a mala rovnako ako expedícia do Sinnáru k dispozícii trinásť diel. Najprv postupovala tou istou trasou ako predchádzajúce ťaženie, len po opačnom, západnom brehu Nílu. Z mesta ad-Dabba, ležiaceho v pohraničnej oblasti medzi Dongolou a krajinou Šájqíje, však koncom júla 1821 zamierila smerom na juh do Kordofánu. Prešla postupne cez púšť Bajúda, Džabal Haráza a Kadžmar k mestu Bára, kde sa stretla v rozhodujúcej bitke s jednotkami *maqđ-úma* Musallima. Ten napriek prichádzajúcim správam o postupe turkoegyptskej výpravy podcenil hroziace nebezpečenstvo. Neskoro informoval dárfúrskeho sultána, nepostupoval energicky, zanedbal prípravu na odpor a neuposlúchol rady šajcha Džabal Haráza. Ten navrhol zaútočiť proti výprave hneď po jej prechode cez púšť a využiť tak vyčerpanie nepriateľských jednotiek.¹¹¹ Dárfúrske vojsko malo síce početnú prevahu (skladalo sa z osemtisíc pešiakov a tisícvesto jazdcov, z toho dvesto obrnených), avšak nemohlo sa svojou výzbrojou rovnať s armádou Muhammada beja Chusrawa. 18. augusta vyrazilo z hlavného mesta Kordofánu al-Ubajjidu na sever do Bára, kde sa hneď 19. augusta odohrala bitka, ktorá rozhodla o osude celej provincie. Dárfúrske vojsko bolo drvivo porazené, pričom stratilo vyše sedemsto bojovníkov. Straty na opačnej strane – stopäťdesiat mŕtvych¹¹² – tiež neboli zanedbateľné a svedčia o zúrivom odpore a bojovom umení Dárfúrčanov. V boji padol aj maqdúm Musallim.¹¹³

Po víťazstve vojsko *daftardára* vyplienilo mestá Bára a al-Ubajjid. V obidvoch prípadoch sa odohrali masakry miestnych obyvateľov. *Daftardár* postupoval podobne ako Ismáci paša a kupoval od svojich vojakov odrezané uši nepriateľov. Drastický spôsob, akým boli miestne ženy okradnuté o šperky, opisuje britský historik Arthur E. Robinson: „*Náušnice a krúžky v nose boli vytrhnuté, ich členky, zápästia a ramená boli odrezané kvôli náramkom a ich prsty odseknuté kvôli prsteňom. Celé roky bolo možné vidieť tieto zmrzačené ženy v rôznych častiach Kordofánu.*“¹¹⁴ Po skončení besnenia bol nastolený poriadok a zavedené prísne tresty pre všetkých previnilcov bez rozdielu. Ako trest smrti pre miestnych obyvateľov sa používalo buď nabodnutie na kôl alebo vystrelenie z dela. *Daftardár* bol nekompromisný aj pri prečinoch zo strany vlastných vojakov.¹¹⁵

102) English 1822, 191–193.

103) Robinson 1926, 171; Hill 1986, 11.

104) Robinson 1926, 172.

105) Hill 1986, 11.

106) Maqdúm – dárfúrsky guvernér.

107) al-Qaddál 2002, 48; Robinson 1926, 167.

108) al-Qaddál 2002, 524.

109) Sunna – islámska tradícia – tvorí ju súbor činov a výrokov Proroka Muhammada, ktoré predstavujú záväznú normu pre sunnitských muslimov.

110) Al-Qaddál 2002, 524.

111) Robinson uvádza, že šajch 'Abdahládí z Džabal Haráza nastražil výprave pascu, avšak *daftardár* sa o nej dozvedel a vyhol sa jej (Robinson 1926, 167).

112) Robinson uvádza vyše 200 mŕtvych (Robinson 1926, 168).

113) O'Fahey 2008, 76–77; Spaulding 2007, 208.

114) Robinson 1926, 169.

115) Robinson 1926, 170.

Výprava Muhammada beja al-Chusrawa mala pôvodne zamierené až do Dár Fúru, ale napokon sa tam nedostala. Spôsobil to viacero faktorov, z ktorých hlavným bolo rozsiahle povstanie proti turkoegyptskému okupačnému režimu v povodí Nílu. Ďalšími dôvodmi boli obrovské vzdialenosti, málopočetnosť výpravy, nedostatočné znalosti o pomeroch v Dár Fúre a vypuknutie povstania proti osmanskej nadvláde v Grécku. Muhammad 'Alí predpokladal, že ho osmanský sultán Mahmut II. v tejto súvislosti skôr či neskôr požiada o vojenskú pomoc. Dárfúrsky sultán Muhammad al-Fadl sa síce pokúsil o znovudobytie Kordofánu, ale výprava vedená jeho synovcom Wazírom Ahmadom neuspela.¹¹⁶ V septembri 1821 sa *daftardár* stal guvernérom Kordofánu, priamo podriadeným Muhammadovi 'Alímu.¹¹⁷

8. Povstanie v Sinnári proti turkoegyptskému režimu

Kľúčovým dôvodom vzbury proti novému režimu boli extrémne nespravodlivé daňové reformy, ktorých hlavným autorom bol koptský kresťan Hanná at-Tawíl. V Egypte sa hovorilo o tom, že patril medzi sponzorov výpravy, za čo mal získať podiel na daňových príjmoch zo Sudánu. Najprv sa uskutočnilo sčítanie obydľí, otrokov a dobytka, následne bol pripravený nový daňový systém, ktorý sa od začiatku roku 1822 postupne zavádzal do praxe. Boli uvalené dane v nasledovnej výške: za otroka 15 dolárov, za kravu 10 dolárov a za ovcu alebo somára 5 dolárov. Vlastníctvo tiav nebolo zdanené, keďže vláda nemala dostatočné kapacity, aby mohla beduínov prinútiť platiť. Dane boli uvalené aj na obydľia, ktoré boli rozdelené podľa veľkosti do troch kategórií. Zaťaženie boli len obyvatelia, ktorí sa usadili v okolí Nílu, a so zdanením sa začalo na al-Džazíre. To, že dane boli enormne vysoké a hraničili so zhabaním majetku, je možné názorne demonštrovať na skutočnosti, že napríklad v prípade otrokov predstavovala daň až 75 percent z ich obvyklej ceny. Dane bolo možné zaplatiť dvoma spôsobmi – v peniazoch alebo v otrokoch. Muhammad 'Alí mal však záujem len o otrokov vhodných pre armádu. Cieľom takéhoto postupu bola snaha získať veľké množstvo otrokov do egyptskej armády, keďže lov na otrokov v počiatočnom období neprinášal dostatočné množstvo zajatcov. Daňová reforma bola zavedená do praxe v čase, kedy Ibráhím paša opustil Sudán a Ismácíl bol hlboko na juhu, vo Fázúghlí. Obyvatelia sa začali búriť a útočiť na malé turecké posádky, mnohí radšej opustili svoje domovy. Situáciu zhoršili chýry o porážke turkoegyptskej výpravy na juhu, o úteku Ibráhíma pašu do Egypta a smrti Ismácíla pašu. Ten sa urýchlene vrátil do Sinnáru a pomocou ústupkov sa mu podarilo zabrániť povstaniu. V krajine Džacalijún prejavy vzbury rýchlo potlačil guverné Berberu Mahú bej Urfalí.¹¹⁸

Po dočasnom upokojení sa situácie nastal na jeseň 1822 nečakaný zlom. Koncom októbra Ismácíl paša pricestoval loďou do krajiny Džacalijún. V Šandí sa stretol s *makkmi* kmeňa Džacalijún Nimrom a Musácadom, vládcami Šandí a al-Matammy. Na schôdzke s nimi sa správal povýšenecky a požadoval od Nimra zaplatenie enormne vysokého tribútu vo výške tridsaťtisíc dolárov a šesťtisíc otrokov. Keď Nimr túto požiadavku odmietol ako nezmyselnú a nesplniteľnú, Ismácíla to popudilo a udrel ho do tváre drevenou fajkou. Vyhrtenú situáciu sa podarilo upokojiť *makkovi* Musácadovi príslušníkom poslušnosti. Túto urážku však *makk* zo Šandí nenechal bez odozvy a ešte v ten večer pre významného hosťa zorganizoval hostinu. Dom, v ktorom sa nachádzal Ismácíl paša nechal Nimr obložiť haluzím a slamou a veliteľa výpravy zaživa upálil. Jednotlivé zdroje sa rozchádzajú v tom, či sa to udialo ešte počas hostiny, alebo potom, čo sa hodujúci uložili k spánku.¹¹⁹ To, ako Ismácíl paša zomrel, pravdepodobne nebola náhoda. Vzbúrenci totiž použili rovnaký spôsob, akým v máji 1821 zomrelo v dedine pri al-Matamme, na opačnom brehu, mnoho obyvateľov dediny, ktorá sa postavila proti vojakom turkoegyptskej výpravy. Tento incident spomínáme vyššie.¹²⁰

Čoskoro po zabití Ismácíla pašu sa v rozsiahlych oblastiach od ad-Dámiru na severe až po Sinnár na juhu rozohorelo povstanie. Povstalcom padli do rúk al-Matamma, Kararí, Halfájat al-Mulúk a al-cAjlafún, proti nim však hralo niekoľko skutočností. Na severe v Berberi sa podarilo udržať Mahú bejovi, ktorý drvivo porazil niekoľko tisícové vojsko povstalcov z ad-Dámiru. Svoje pozície uhájila taktiež početná posádka vo Wad Madaní, vedená *díwán effendim* Muhammadom Sacídom, asi sto kilometrov severne od Sinnáru. Do Berberu a Wad Madaní sa navyše stiahli menšie jednotky z ohrozených miest (Halfájat al-Mulúk, Sinnár a pod.). K povstaniu sa nepripojil kmeň Šájqíja a oblasti na západ od štvrtého kataraktu. Púšť Bajúda a štvrtý katarakt komplikovali kontakt medzi Dongolou a krajinou Šájqíje na jednej strane a územím kmeňov Džacalijún a 'Abdallábovcov na strane druhej. Navyše Šájqíja po tvrdom počiatočnom odpore voči invázii pristúpila ku kolaborácii, za čo bola odmenená vojenskou službou a rozsiahlymi pozemkami. Dôležitú úlohu zohrala skutočnosť, že 'Ábidín *kášif*, ktorý bol od apríla 1821 v pozícii guvernéra Dongoly a krajiny Šájqíje viedol rozumnú politiku a nedal miestnym vládcom dôvod pridať sa k povstaniu. Ďalším dôležitým faktorom bola skutočnosť, že jednotlivé kmene bojovali samostatne, povstanie nebolo koordinované. Keďže sa navyše v Kordofáne nachádzalo silné vojsko vedené *daftardárom*, povstanie bolo odsúdené na neúspech.¹²¹

116) O'Fahey 2008, 78; Hill 1986, 12.

117) Robinson 1926, 170.

118) Holt 1966, 47; Hill 1986, 14–15; MacMichael 1922b, 387; Robinson 1926, 173.

119) Robinson 1926, 174–175; Hill 1986, 16; MacMichael 1922b, 388; Dodwell 2011, 52; Petherick 1861, 118–120.

120) Robinson 1925, 57.

121) Hill 1986, 16.

Keď sa *daftardár* dozvedel o povstaní, vydal sa z Kordofánu do údolia Nílu. Po smrti Ismáčila pašu bol oficiálne menovaný najvyšším veliteľom vojsk v Sinnári a Kordofáne (sar-i'askar). Koncom roku 1822 dorazil k Nílu v oblasti pri šiestom katarakte a pokračoval na sever do al-Matammy v krajine Džacalíjún nechávajúc za sebou spálenú zem. V al-Matamme sa miestna nobilita na čele s *makkom* Musácadom pokúsila o zmierenie s *daftardárom*. Pokus bol síce úspešný, ale počas slávnosti zorganizovanej pri tejto príležitosti sa jeden z domorodcov pokúsil *daftardára* zabiť a zranil ho hodeným oštepom. Nasledoval masaker obyvateľov a vypálenie mesta. Ad-Dámir, ktorý obyvatelia opustili pred príchodom nepriateľských vojsk, bol tiež vypálený, vrátane mešity šajcha Muhammada al-Madždhúba. Šandí sa pokúsilo vzdorovať, ale bolo dobyté, vyplienené a obyvateľstvo pozabíjané.¹²² *Makkovi* Nimrovi sa podarilo ujsť a ustúpil spolu s časťou svojho kmeňa do al-Butány, kde sa k nemu neskôr pridali *makk* Musácad a 'Abdallábovci. Turkoegyptské oddiely ho prenasledovali a porazili pri Abú Dilajq. Opäť boli spáchané neopísateľné krutosti. Pochytaní muži boli vykastrovaní a ženám odrezané prsia, aby sa prislušníci kmeňa Džacalíjún nemohli množiť. Nimr však opäť spolu s časťou prívržencov unikol a založil štátik s hlavným mestom Sōfí pri rieke Setit (prítok rieky 'Atbara). *Makk* Musácad bol zabitý na úteku. Po pacifikácii kmeňa Džacalíjún pokračoval *daftardár* v politike spálenej zeme a tiahol do Wad Madaní, aby pomohol tamjšej posádke. Obyvateľov mesta al-cAjlafún nechal pozabíjať a tých, čo prežili, označovali ako otrokov.¹²³

Dôsledky povstania a jeho krvavého potlačenia boli pre centrálnu oblasť bývalého Sinnárskeho kráľovstva katastrofálne. Rozsiahle oblasti boli úplne vyludnené, polia zostali neobrobené, došlo k narušeniu pomeru síl medzi jednotlivými kmeňmi. Niektoré, pôvodne dominantné kmene boli zdecimované (ako napríklad Rufáca pri Modrom Níle), pozícia iných sa naopak posilnila (kmeň Šukríja, ktorý bol na vzostupe od posledných desaťročí 18. storočia). Medzi najviac postihnutých popri Džacalíjún patrili 'Abdallábovci, ktorí boli zbavení svojich pôvodných území v oblasti sútoku Bieleho a Modrého Nílu a ich pôdou bola odmenená verná Šájqija.¹²⁴

9. Záver

Viacero zámerov, ktoré so Sudánom mal Muhammad 'Alí sa nenaplnilo. Nenašli sa bohaté náleziská zlata vo Fázúghlí a rovnako sa nepodarilo vybudovať modernú armádu (arab. *an-nizám al-džadíd*) zo sudánskych černochoch. Veľká časť otrokov totiž neprežila cestu do Asuánu, kde boli jednotky cvičené plukovníkom Sævem. Títo regrúti navyše zle znášali egyptské podnebie a hŕfne zomierali. Do roku 1824 ich dopravili do Asuánu oko-

lo dvadsať tisíc, ale prežil len každý siedmy. Egyptský miestodržiteľ napokon pristúpil k odvodu egyptských roľníkov a takto vyriešil problém s nedostatkom vojakov.¹²⁵

Úľava pre Sudán a jeho obyvateľov nastala až po odchode *daftardára* za jeho nástupcov. 'Uthmán Džarkas al-Birindží (1824–1825) ešte pokračoval v *daftardárovej* politike, ale za Mahú beja Urfalího (1825–1826) a hlavne počas dlhého pôsobenia 'Alího Chúršída Aghu (1826–1838) došlo k výraznej zmene. Uskutočnilo sa viacero ústretových krokov – zníženie daní, konzultácie s predstaviteľmi miestneho obyvateľstva, ukončenie represálií.¹²⁶ Brutálne potlačenie povstania prinieslo turkoegyptskému režimu dlhé roky nerušenej existencie. Odpor Sudáncov bol po neúspešnom povstaní nadhlo zlomený a trvalo viac ako polstoročie, kým sa opäť odhodlali postaviť proti okupantom v 80. rokoch v mahdího povstaní.

Použitie zdroje

Literatúra

BAREŠ, Ladislav, VESELÝ, Rudolf a GOMBÁR, Eduard (2009): *Dějiny Egypta*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

COLLINS, Robert O. (2008): *A History of Modern Sudan*. Cambridge: Cambridge University Press.

DODWELL, Henry (2011): *The Founder of Modern Egypt: A Study of Muhammad 'Ali*. First edition, 1931. Cambridge: Cambridge University Press, First Paperback Edition.

GOMBÁR, Eduard (1999): *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha: Karolinum.

HILL, Richard L. (1986): *Egypt in the Sudan, 1820–1881*. Westport: Greenwood Press Reprint.

HOLT, P. M. (1960). A Sudanese Historical Legend: The Funj Conquest of Sūba. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, roč. 23, č. 1, 1960, s. 1–12.

HOLT, P. M. (1966): *Egypt and the Fertile Crescent 1516–1922: A Political History*. Ithaca: Cornell University Press.

HOLT, P. M. a DALY, M. W. (2000): *A History of the Sudan: From the Coming of Islam to the Present Day*. Fifth edition. Harlow: Pearson Education Limited.

MACMICHAEL, H. A. (1922a): *A History of the Arabs in the Sudan*. Vol. I. Cambridge: Cambridge University Press.

MACMICHAEL, H. A. (1922b): *A History of the Arabs in the Sudan*. Vol. II. Cambridge: Cambridge University Press.

MANLEY, Deborah a RÉE, Peta (2001): *Henry Salt: Artist, Traveller, Diplomat, Egyptologist*. London: Libri.

O'FAHEY, Rex S. (2008): *The Darfur Sultanate: A History*. London: Hurst & Company.

O'FAHEY, Rex S. a SPAULDING, Jay (1972): L. Hášim and the Musabba'át. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, roč. 35, č. 2, s. 316–333.

O'FAHEY, Rex S. a SPAULDING, Jay (1974): *Kingdoms of the Sudan*. London: Methuen & Co Ltd.

PETHERICK, John (1861): *Egypt, the Soudan and Central Africa: With Explorations from Khartoum on the White Nile to the regions of the Equator being Sketches from Sixteen Years' Travel*. Edinburgh and London: William Blackwood and Sons.

¹²⁵ Holt a Daly 2000, 63; Dodwell 2011, 62–65.

¹²⁶ Holt a Daly 2000, 50–53.

¹²² Robinson 1926, 176–177; Hill 1986, 16.

¹²³ Robinson 1926, 178–179; Hill 1986, 17.

¹²⁴ Hill 1986, 17–18.

AL-QADDÁL, Muhammad Sacíd (2002): *Tárich as-Súdán al-hadith: 1820–1955*. Druhé vydanie. Markaz 'Abdalkarím Mírghaní.

ROBINSON, Artur E. (1925): The Conquest of the Sudan by the Wali of Egypt. Part I. *Journal of the Royal African Society*, roč. 25, č. 97, s. 47–58.

ROBINSON, Artur E. (1926): The Conquest of the Sudan by the Wali of Egypt, Muhammad Ali Pasha, 1820-1824. Part II. *Journal of the Royal African Society*, roč. 25, č. 98, s. 164–182.

ROBINSON, Artur E. (1929): "Abu El Kaylik," the Kingmaker of the Fung of Sennar. *American Anthropologist*. New Series, roč. 31, č. 2, 1929, s. 232–264.

SORBY, Karol R. (2003): *Egypt: Obdobie politickej anarchie (1801–1805)*. Bratislava: Slovak Academic Press.

SPAULDING, Jay (1972): The Funj: A Reconsideration. *The Journal of African History*, roč. 13, č. 1, s. 39–54.

SPAULDING, Jay (2007): *The Heroic Age in Sinnār*. Trenton: The Red Sea Press.

Pramene

BROWNE, William George (1799): *Travels in Africa, Egypt and Syria from the Year 1792 to 1798*. London.

BRUCE, James (1790): *Travels to Discover the Source of the Nile, in the Years 1768, 1769, 1770, 1771, 1772 and 1773*. In Five Volumes. Vol. IV. Edinburgh: J Ruthven.

BURCKHARDT, John Lewis (1819): *Travels in Nubia*. London: John Murray, Albemarle Street.

BURCKHARDT, John Lewis (1829): *Travels in Arabia*. Vol. I. London: Henry Colburn, New Burlington Street.

DENHAM, Dixon a CLAPPERTON, Hugh (2012): *Narrative of Travels and Discoveries in Northern and Central Africa, in ... 1822, 1823 and 1824, by Major Denham, Capt. Clapperton and Dr. Oudney. With and Appendix*. Nabu Press.

AL-DŽABARTÍ, 'Abdarrahmán (nedat.): *Tárich al-Džabartí*. Al-džuz' ar-rábic. Káhira: Dár al-anwár al-mahmúdíja.

ENGLISH, George Bethune (1822): *A Narrative of the Expedition to Dongola and Sennaar under the Command of His Excellence Ismael Pasha, Undertaken by Order of His Highness Mehemmed Ali Pasha, Viceroy of Egypt*. London: John Murray, Albermarle Street.

WADDINGTON, George a HANBURY, Barnard (1822): *Journal of a Visit to Some Parts of Ethiopia*. London: John Murray, Albermarle-Street.

Summary

In its introduction, this academic study deals with the situation in Egypt at the beginning of the 19th century. The Napoleonic Campaign (1798-1801) disrupted the old order, and during the subsequent era of political chaos, Muhammad Ali became the most well-aligned commander of the Albanian forces. In the year 1850, he gained the post of Ottoman Governor and gradually strengthened his position. He began implementing policies of defensive developmentalism, raising the state's income while developing and modernizing the education system, agriculture, industry and the military. Muhammad Ali's largest threat came from the Mamluks, who had been the true rulers of the land until Napoleon's arrival. Ali dealt with the Mamluks in the beginning of the second decade of the century when, during the occasion of naming his son Tusun Pasha commander of the campaign against the Wahhabists, he organized a celebration at the Cairo Citadel. The Mamluks, who were invited to and attended the celebration, were massacred as they left the Citadel. A few hundred Mamluks managed to survive subsequent persecutions and retreated south past the third cataract to Dongola, forming a small state there.

Before the campaign to the Sudan, the Egyptian Governor Ali had used the previous decade to collect information on the situation in the region. An element that played in his benefit was the fact that the Funj Sultanate, which had dominated the eastern region of today's Sudan, found itself in a state of political chaos in at the beginning of the 19th century and practically slipped out of existence. Darfur, on the contrary, was growing in power as a state in the beginning of the 19th century.

Two campaigns were undertaken in the conquering of the Sudan. The first was led by Muhammad Ali's youngest son, the twenty five year-old Ismail Kamil Pasha, who left from Aswan in early autumn of 1820 and began to conquer Nubia and Dongola. After two battles, he conquered the confederation of riverine tribes. In its next move, the campaign met with less resistance and conquered the regions inhabited by the Ja'alín tribe, Abdallab, Al-Jazeera and finally the key city of Sinnar, capital of the Funj Sultanate. The second campaign followed a year later, with the goal of conquering Kurdufan and Darfur and was led by the substantially older and more experienced Muhammad bey Khusraw ad-daftardár (supreme financial officer), the Egyptian Governor's son-in-law. In the battle for Bar, he defeated the army led by Maqduđ Mussalim and overtook Kurdufan. The campaign then stopped before entering Darfur. In 1822, a revolt took place in the Funj Sultanate against the Turko-Egyptian regime. Ismail Kamil Pasha was killed in the city of Shendi, but, thanks to Ad-daftard's swift intervention, the revolt was violently suppressed and the Turko-Egyptian regime was left to reign more or less unchallenged until the Mahdist Revolt.

The main goals that Muhammad Ali held in conquering the Sudan, however, were not fulfilled. The sources of gold in Fazoghli yielded unsubstantial profits, and Ali failed in building a modern army from Sudanese slaves as they were unable to stand the Egyptian climate and died off in large numbers.